

УДК 75.077(477)“18/19”
DOI <https://doi.org/10.15407/nz2021.01.111>

ПРОБЛЕМАТИКА МИСТЕЦТВОЗНАВЧОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ НАРОДНОГО МАЛЯРСТВА УКРАЇНИ КІНЦЯ ХІХ— ХХ СТОЛІТТЯ

Наталя ТИМОШЕНКО

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6647-0169>

аспірантка,

Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури,
старший науковий співробітник,

Національний центр народної культури «Музей Івана Гончара»,
вул. Лаврська, 19, 01015, Київ, Україна,
e-mail: Nat_tim_20@ukr.net

В сучасному мистецькому світі України відбувається становлення категоріально-поняттєвого апарату термінології народного малярства. *Актуальність* цього питання обумовлена інтересом суспільства, що виражено у популяризації народної картини через виставкову та дослідницьку діяльність. *Метою* дослідження є уніфікація значень термінів для інтеграції в науковий та культурний західноєвропейський простір. Під час досягнення мети виникли *проблеми*, пов'язані з різними підходами до тлумачення термінів залежно від особливостей культурно-історичного розвитку держав, на термінологію яких орієнтувалися з метою уніфікації. Застосовано такі *методи*, як: системно-генетичний, порівняльно-семантичний, енциклопедичний, термінологічний аналіз. *Основні аспекти дослідження* — полісемантичність, процес відмирання старих термінів та розповсюдження нових, розширення семантики формулювань в процесі пізнання народного малярства. Огляд мистецтвознавчих енциклопедій, публікацій в журналах та в інших наукових виданнях України, США, Франції, Канади, Великої Британії, Росії дав змогу виявити спільне та розбіжності. *В результаті дослідження* зроблено висновок, що в цілому в Україні розвиток термінології відбувається відповідно до стандартів західноєвропейської та північноамериканської мистецтвознавчої практики.

Ключові слова: народне малярство, народна картина, наїв, примітив, самодіяльне мистецтво, кітч.

Natalia TYMOSHENKO

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6647-0169>

Post-graduate student of the National Academy of Fine Arts and Architecture,

Senior Researcher,

National Center of Folk Culture «Ivan Honchar Museum»,
str. Lavrska, 19, 01015, Kyiv, Ukraine,

e-mail: Nat_tim_20@ukr.net

THE PROBLEM OF THE ART TERMINOLOGY OF FOLK PAINTING OF UKRAINE OF THE LATE XIX — XX CENTURIES

Introduction. In the modern art world of Ukraine, the conceptual and categorical framework of folk painting terminology is being formed. The urgency of this issue depends on public interest, which is expressed in the folk painting popularization by means of exhibition and research activities.

Target setting. There are such issues as: unification of terms in accordance with international standards; regression of polysemic words, updating of new ones; synonymicity of definitions in application.

The goal of the research is to unify the meanings of terms for integration into the scientific and cultural Western European space, while focusing on terminology formation history and on identifying a range of related problems that are inseparable from this goal.

Methods. Historiographic analysis of recent research and publications of 1980—2020, is the main research method. In order to reveal the conditions of origin, development and transformation of the terminological system, system and genetic approach is applied. The comparative semantic method is used to establish similarities and differences in terms meanings in different countries. Terminological analysis made it possible to trace the history of terminology, clarify concepts, identify the new ones, and determine their place in the conceptual apparatus of art history theory.

Research results. The research is of practical scientific importance. Review of art history encyclopedias, publications in journals and other scientific serials in Ukraine, USA, France, Canada, Great Britain, and Russia made it possible to reveal common and different in the phrasings use. The term «primitive» turned out to be an outdated one. The definition of Traditional art corresponds to such definitions as folk art, folk painting. The definition of Naive art movement refers to amateur artists' works painted before 1945. Art of marginals and mentally deranged people — Outsider art, Art brut. There is no such trend as Kitsch, so we can talk about the features of kitsch in folk painting, or about mass or Popular art manifestations.

Specifically Ukrainian are such terms as: Amateur art — works of artists who paint for fun in their spare time, imitating professional artists. It is applied to the art of amateurs who studied in amateur groups after 1945. Folk painting — provincial, rural easel painting that reflects the Ukrainians' traditional worldview, customs, everyday life, and has a craft character.

Conclusion. In general, terminology is being developed in Ukraine in accordance with the standards of Western European and North American art history practice.

Keywords: Folk art, Naive art, Primitive art, Kitsch, Amateur art, Folk painting.

Вступ. *Актуальність дослідження.* Термінологічний дискурс, пов'язаний з народним малярством, обумовлений інтересом суспільства, — свідченням цього є великі виставкові проекти. До 15-річчя Незалежності України в Українському Домі було розгорнуто чотири виставкові події, поміж яких одночасно експонували дві виставки художників наїву: Панас Ярмоленко «Портрет мого краю» та Яків Ющенко «Мені не байдуже».

Виставки стали логічним продовженням виставкового та видавничого проекту «Майстри українського наївного мистецтва» започаткованого УЦНК «Музей Івана Гончара», видавництвом «Родовід» та Центром дослідження усної історії та культури роком раніше, у 2005. Тоді в музеї відбулася виставка, присвячена Г. Ксьонзу (1874—1947), вийшов каталог робіт художника [1].

Твори наївного мистецтва подорожували за кордон. Виставка «Скульптура та ікона України: історія врятування», з приватних колекцій, зокрема зі збірки президента В. Ющенка, відбулася в Українському музеї, у Нью-Йорку, 2006 [2]. З успіхом експонувалися в Музеї Людини в Парижі картини А. Рак. Виставка мала назву «Кольори України: живопис на склі», 1999 [3].

Варто згадати грандіозний всеукраїнський виставковий проект «Велике і Величне», 2013, в Мистецькому Арсеналі, де твори народних малярів були представлені нарівні із професійним живописом, скульптурою та археологією [4].

Надалі інтерес до наївного мистецтва тільки зростає. Підтвердженням цього стала виставка з приватних колекцій в Національному заповіднику «Софія Київська» — «Збережене сонце. Український наїв ХХ ст. Майстри» і «Диво-Різдво. Українські та німецькі різдвяні обряди: паралелі», 2014. У виставкових залах, які відвідало 6 тисяч осіб¹, показали живопис знакових майстрів наїву та народний іконопис.

У наступні роки у Мистецькому Арсеналі відбулася низка виставкових проектів, присвячених переосмисленню народного мистецтва, серед яких: «Вікна», 2015, «Катерина Білокур. Хочу бути художником», 2015, та «Марія Приймаченко. Неосяжне»,

2016. Заключною крапкою став міжмузейний проєкт «Чисте мистецтво», 2017, «[...] побудований як діалог: між класичною традицією і народною картиною, між наївним мистецтвом і примітивізмом, авангардом, а також сучасним мистецтвом, яке не припиняє знаходити у архетипічних кодах наїву джерело натхнення та референцій» [5].

З активізацією проєктно-виставкової діяльності як в Україні, так і за кордоном, з поглибленням науково-пошукової роботи виникає необхідність усталенні мистецтвознавчої термінології.

Постановка проблеми. Під час виставкових та дослідницьких проєктів час від часу розгортаються дискусії щодо термінології в наукових публікаціях України. Професор Львівської академії мистецтв, Р. Шмагало на сторінках журналу «Образотворче мистецтво» у 2014 означив мету внесення уточнень: задля уніфікації термінів відповідно до світових стандартів, з метою налагодження міжкультурної комунікації. За спостереженнями професора: «[...] відсутність системи, розпливчастість і суперечливість чітких кордонів того чи іншого терміну спричиняє плутанину навіть у сфері фундаментальних галузей мистецтва [...]» і далі: «[...] відбувається дифузія усталеної поняттєвої сфери» [6, с. 110].

Продовжуючи цю тему, додамо, що в бібліотечній справі внаслідок термінологічної неузгодженості також виникає плутанина, що стосується як каталогізаторів, так і користувачів.

Крім того, в процесі поглиблення знань щодо мистецьких процесів в культурно-історичному аспекті, деякі полісемантичні визначення функціонально вичерпують себе, таким чином виникає розгалуження термінологічної системи.

А головне, існує необхідність у розмежуванні термінів, що наразі функціонують як синоніми, зводячи усі твори до одного й того ж явища. Але насправді всередині народного мистецтва існують відмінні стилістичні тенденції, які за походженням не завжди відповідають йому. Розмежування значень дасть змогу виокремити стилістику чіткіше, що сприятиме поглибленню знань про мистецтво самоуків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Головним чином нас цікавить не стільки наявна термінологія, скільки проблема полісемантичності значень термінів та обґрунтування обрання тих чи інших тлумачень. В контексті історії формування терміноло-

¹ З листа-подяки № 73/01-19/16 від 09.02.2015 р., адресованого Музею Гончара від заступника генерального директора Національного заповідника «Софія Київська» Т.Ю. Лютої.

гії центральними залишаються принципи, розроблені В. Прокоф'євим «О трех уровнях в культуре Нового и Новейшего времени (К проблеме примитива в изобразительных искусствах)» [7], що отримали розвиток на Других Гончарівських читаннях і були опубліковані у збірнику тез та в каталозі до виставки. Провідним терміном в Україні, на початку двохтисячних, вважався «примітив». Термін «наїв», дістав обґрунтування у наукових дослідженнях Н. Бродської [8], А. Рильової [9]. Т. Гундорова ґрунтовно розкрила значення терміну «кітч» [10].

Проблемам адекватного застосування термінології присвячені публікації американок Д. Канн [11] та Д. Бенедетті [12]. Порівняння вжитку термінів здійснене за статтями в енциклопедіях та словниках, вітчизняних та зарубіжних.

Мета статті. Уніфікувати значення термінів відповідно до західноєвропейської мистецтвознавчої практики, врахувавши історію формування термінології, окресливши коло супутніх проблем, що невіддільні від означеної мети.

Основна частина. У наш час існують дві системи поглядів, які визначають термінологію народного малярства України.

Класова. В ній мистецтво ділиться на високе — професійне і низове — народне, між ними — примітив. Цією концепцією керувалися радянські вчені II пол. ХХ ст., зокрема Прокоф'єв («О трех уровнях») [7]. Їй належать такі визначення, як «народне мистецтво», «самодіяльне мистецтво», «примітив».

Індивідуалістична. Ця концепція антропоцентрична, в ній акцент перенесено з «маси» на індивідуальність митця. З нею пов'язані такі терміни, як «самоук», «наїв», «інситне мистецтво», «інтуїтивне мистецтво» та інші.

Для нас першорядною є остання з означених концепцій, керуючись якою ми здійснимо переосмислення визначень попередньої системи поглядів.

Але насамперед зазначимо, що в Україні на початку ХХ століття в народному малярстві утворилися три основних розгалуження: народний іконопис, декоративний розпис та народна картина.

Для останньої характерним є широка жанрова та формально-образна різноманітність від повторення однакових сюжетів, запозичених з листівок із зображенням репродукцій робіт професійних худож-

ників, де більшість творів не підписані та не датовані, до авторського творчого розроблення композиції із застосуванням тонального живопису.

За технікою, матеріалом це олійний живопис на полотні, папері, дереві, склі, металі, цераті, виконані також в техніці акварелі, гуаші, темпері. Більшість творів належить художникам самоукам та ремісникам-богомазам, які в післяреволюційний період змушені були перепрофільовуватися. У приватних колекціях України і за кордоном накопичено тисячі зразків народної картини, музейні колекції значно скромніші.

До творів синонімічно застосовують такі визначення, як «народна картина», «примітив», «наїв», «інситне мистецтво», «самодіяльне мистецтво», «кітч». До окремих творів II пол. ХХ ст. послуговуються термінами — «маргінальне мистецтво», «аутсайдер-арт» та іншими. У значенні усі терміни об'єднанні за такими характерними рисами живопису, як «відсутність критичності, саморефлексії, раціонального або конструктивного підґрунтя, що пов'язано із доконструктивною стадією художнього мислення» [13, с. 748].

Але з поглибленням знань про мистецтво самоуків встановилася тенденція до встановлення моносемантичності значень термінів, пошуку розмежувань у значенні із розробленням розвинутої категоріальної системи, зокрема в дослідженнях А. Рильової, Т. Гундорової (як уже зазначалося).

Іншою проблемою в Україні є необхідність перекладу дефініцій англійською так, щоб значення відповідали одне одному. Переважно усі терміни запозичені, але контекст застосування — інший. Історія виникнення або поширення термінів і традиції вжитку різняться залежно від особливостей культурно-історичного розвитку держав. В процесі вирішення означених питань авторка статті орієнтувалася на науково провідні країни, враховувала місце походження терміну, шукала схожі передумови.

Таким чином обрала США, бо в цій країні значну увагу приділяють етнічному мистецтву корінних народів, переселенців-фермерів та афро-американців як автентичної складової історичного минулого порівняно молодій демократичній країні, що впливає на її культурне самоствердження.

У Франції виникли перші колекції наївного мистецтва, розпочалося формування термінології, якою

ми користуємося і тепер, тому ця країна залишається авторитетом в термінологічних дискусіях.

У більшості перерахованих термінів іноземного походження в процесі наукового осмислення їх значення змінюється, що має впливати на практично-наукове застосування термінів в Україні. Наприклад, термін «примітив» отримав широке розповсюдження у 80—90-ті рр. ХХ ст. — як в Росії, так і в Україні. В рамках Других Гончарівських читань (1995) було видано каталог до виставки з нагоди конференції, де розроблено типологію, в якій примітив поділявся на: «народний примітив»; «примітив, орієнтований на професійне мистецтво»; «національно-етичний примітив»; «самодіяльний примітивізм» [14, с. 15—17]. Поділ було запроваджено на дослідженнях російських вчених В. Прокоф'єва, О. Лебедева, Г. Островського, Г. Поспелова [15, с. 14—15], але в подальшому цей поділ не набув розвитку.

За кордоном в наукових публікаціях останніх років стосовно неінституційного мистецтва термін «примітив» як ключове слово не зустрічається. Н. Бродська вважала цей термін застарілим ще на початку 2000-х, через те, що він виник у ХІХ ст. щодо творів митців Європи в історичний період до Відродження. У ХХ ст. це визначення увібрало в себе мистецтво інших цивілізацій, а також творчість наївних митців та дуже різні течії. Тому термін «примітив» не має використовуватися для художньої самодіяльності, бо здається недостатньо точним [8, с. 11].

Д. Канн, Ph-доктор, історик мистецтва з США, на сторінках інтернет-видання «Український наїв ХХ століття», вказала на те, що примітивне мистецтво часто плутають з мистецтвом наївним [11]. Саме багатозначність і стала причиною відмовитися від нього, залишивши тільки одне значення стосовно первісного мистецтва, що відповідає етимології латинського слова *primitivus* — «перший», «найраніший» [8, с. 11]. Тут варто додати, що примітив також часто плутають із примітивізмом, що виключно стосується творчості професійних художників, і тому ми в цьому дослідженні його не розглядатимемо.

Поступово в Україні, «примітив» дійсно почав відходити на другий план, поступаючись «наїву» в назвах виставкових проєктів, в дослідженнях науковців. Значення терміну розширилося до позначення мистецької течії, загальнокультурного явища ХХ століття.

Д. Бенедетті у статті, написаній з метою розв'язання термінологічних суперечностей щодо неінституційного мистецтва для Тезауруса мистецтва та архітектури (ААТ) в США, вважала «наїв» застарілим терміном, суперечливим, який вже не вживається [12, с. 14]. Проте у даний час в словнику лише про *primitive art*, говориться як про застаріле визначення [16].

У 1995 р. в колі авторитетних вчених після тривалих дискусій нарешті було прийнято три начебто вичерпних терміни та розкрито їх значення: *Folk art* (народне мистецтво), *Outsider art* (аутсайдер-арт, вживається без перекладу), *Self-taught artist* (художник-самоук) [12, с. 14]. Але Д. Бенедетті вважала ці терміни недостатньо вичерпними, і деякі проблеми, що вона виокремила для нас є важливими і сьогодні.

Зокрема термінологічна неузгодженість спричиняє зниження рівня наукового сприйняття. Терміни повинні мати те, що називається «літературним ордером». Це означає, що їх можна знайти у публікаціях, які, ймовірно, будуть використані вченими із суміжних дисциплін. Широке розуміння таких термінів, як «народне мистецтво», не враховує літературний ордер, що ускладнює пошук у бібліотечному каталозі [12, с. 14].

Д. Бенедетті погоджується з іншими дослідниками про те, що термін «аутсайдер-арт», винайдений Р. Кардиналом, приносить більше шкоди, ніж користі внаслідок самої ідеї «сторонніх» людей [12, с. 18]. Емоційно забарвлене, це визначення певний час вживалося, об'єднуючи і любителів-маргиналів, і психічнохворих і художників-самоуків. Останній термін трактувався, як окреме споріднене формулювання з «аутсайдер-арт». Дослідниця вказувала на те, що термін «аутсайдер-арт» не є достатньо загальний, щоб включати усі типи мистецтва, створені художниками-самоуками [12, с. 16].

Були вагання чи зараховувати до *Folk art* в Америці все, що виникає навколо по-справжньому традиційного мистецтва, а саме: творчість випускників коледжів мистецтва, аматорів? Адже, за словами Д. Бенедетті: «Натомість народна творчість у сенсі культурно згуртованого чи традиційного мистецтва часто є комплексною, витонченою, високо закінченою та складною за змістом та формою» [12, с. 16]. Виокремлював «культурне» народне мистецтво «з етніч-

ною основою, яке має тенденцію бути консервативним і відображати загальну суть спільноти» і видатний історик мистецтва, Д. Рассел Харпер [17].

В Україні також існує така проблема. Іноді в коло термінів щодо народного малярства зараховують самодіяльне мистецтво міста. У автора вагання розвіялися, після довгих пошуків та міркувань, коли випадково натрапила на таке висловлювання: «Народне мистецтво — це американське визначення і не існує у Франції під цим терміном або навіть у цій формі» [18]. І справді, ні в Національному текстовому та лексичному ресурсному центрі Франції (CNRTL), ні в жодному іншому відкритому французькому словнику не знайти формулювання *art folklorique*. В Канадській енциклопедії стаття присвячена *folk art*, у франкомовній версії звучить як *art populaire* [30].

У словниках Франції під *art populaire* — мають на увазі і фольклор, і твори, що можна відтворити масово, і поп-арт із використанням образів популярної культури присутніх у ЗМІ, буквально орієнтуючись на дві складові самого терміна: *art* — мистецтво і *populaire* — те, що стосується та сприймається більшістю людей [19]. Підхід суголосний постмодерній теорії мистецтва, де втрачається категоріальна визначеність, звична класифікація. Постколоніальна Україна в процесі пошуку власної національної самоідентифікації далека від такої космополітичної світоглядної позиції, для неї культурні, етнічні та національні аспекти залишаються вагомими.

У англomовному світі *folk art* відмежовують від *popular art*, що застосовується у значенні, пов'язаному з міським, масовим мистецтвом XX століття і поп-артом [20; 21].

У висновках щодо України із зазначеного: до народного мистецтва не відносити зразки живопису міської культури, а тільки те малярство, що виникло в провінційному середовищі села і містечок, є відображенням українського світогляду, традиційного побуту та має ремісничий характер.

Тут необхідно сказати, що Тезаурус оновлюється кожні два тижні, і за останніми даними, крім зазначених Д. Бенедетті, додалися нові терміни, а прийняті раніше набули іншого значення. *Self-taught artist* (самоук), отримало узагальнююче значення: «Художники без офіційної підготовки» [22].

Значення *Naïve art*: «маються на увазі мистецькі твори, виконані непрофесійними художниками чи

ремісниками, які не пройшли формальної підготовки та часто є самоуками... Зазвичай, його відрізняють від «аутсайдер-арту», що включає більш екстрагантні психотичні малюнки та інші витвори мистецтва, створені або зібрані відповідно до філософії самоусунення, а не просто через відсутність традиційного навчання. Воно також зазвичай відрізняється від «фольк арту», який створюється відповідно до певних культурних традицій» [23].

В Україні «самоук» не є науково-значимим терміном, водночас «аутсайдер-арт» застосовується без перекладу, нечасто й у вужчому значенні, ніж визначалося на початку 2000-их в США, про що йшлося раніше. «Аутсайдер-арт» є синонімом до «арт-брют», — головним чином мається на увазі творчість людей з психічними розладами та маргіналів. У даний час в тезаурусі (ААТ) також спостерігається зближення цих термінів: [24]. Це мистецьке відгалуження в Україні системно не має ані розвитку, ані наукового розроблення і повністю знаходиться в полі зацікавлення приватних осіб.

Зауважимо, що у статті Д. Бенедетті ані слова не сказано про кітч, очевидно, що твори кітчевого характеру також потрапили в поле терміну «аутсайдер-арт». Натомість на сьогоднішній день в ААТ, термін «kitsch це — визначення, що застосовується до художнього або літературного матеріалу, створеного для звернення до популярного смаку, і особливо відзначається сентиментальністю, сенсаційністю або прилизаністю» [25].

В Україні тема кітчу в народному живописі має дискусійний характер. Одне з найґрунтовніших досліджень в Україні здійснене Т. Гундоровою, де вона розглянула кітч як естетичне явище сучасного світу, що пронизує усі сфери людського буття [10, с. 5]. Відповідно до цих положень, не може існувати художня течія «мистецтво кітчу» [10, с. 37—38]. Відсутнє таке формулювання і у ААТ.

Залишається ще одне визначення, що не має аналогів ні в Америці, ні в Західній Європі — «самодіяльне мистецтво». Формулювання виникло у 20-х роках XX століття в Радянському Союзі на позначення творчості самоуків, які створювали плакати, декорації, оформляли клуби [26, с. 214].

В «Новому енциклопедичному словнику образотворчого мистецтва» В. Власова, в статті присвяченій самодіяльному мистецтву зокрема сказано: «[...] ви-

значення «самодіяльне» застосовують [...], визначаючи ним людей, які працюють цілком професійно, але є автодидактами, тобто самоучками, що не пройшли школу (в значенні учбового закладу), які не мають свідоцтва про спеціальну освіту» [27, с. 503]. Співвідноситься значення терміну із формулюванням «художник-самоук», як це прийнято в Америці, близьким є і трактування визначення «наїв», але в Україні історія розвитку самодіяльного мистецтва має суттєві відмінності.

У радянському світі гуртки самодіяльної творчості підтримувалися на державному рівні владою в межах державної програми культурно-просвітницької роботи з 1945 року [28, с. 214]. У такому разі чи можна самодіяльних художників назвати самоуками, адже вони навчалися азам професійного академічного мистецтва? Швидше тут йдеться про дилетантизм.

А чи може дилетант досягти високого професійного рівня? Так. Але це вже не дилетант, а професіонал, тобто все залежить від таланту, рівня майстерності, від досвіду, отриманого під час навчання — не має значення, інституційно чи ні.

А чи можна вважати дилетантами майстрів наївного, народного малярства, ремісників, які не мали спеціальної академічної підготовки, як це стверджує В. Власов [29, с. 442]? Ні. Тому що ці так звані «маляри», які навчалися ремеслу спадково, засвоюючи досвід попередніх поколінь, ставали майстрами найвищого рівня в своєму роді. Тому їх також можна вважати професіоналами в течії народного малярства, як і майстрів декоративного розпису чи богомазів.

Висновки. Парадоксально, але факт. В Україні відсутня необхідність у адаптації термінів народного малярства до світових стандартів, позаяк наукова думка розвивається синхронно західно-американському світові. Більшість термінів запозичено із наукових джерел Франції, Америки і Росії, науковці якої, в свою чергу, також орієнтуються на західноєвропейську практику. Радянська термінологія та світогляд йдуть у минуле, а розглянуті нами терміни в англomовному варіанті співвідносяться таким чином:

Народне мистецтво, народне малярство — Folk art (Traditional art).

Самодіяльне мистецтво до 1945, тобто живопис самоуків — це наїв (Naive art).

Митці-самоуки — Amateur artists.

Термін «примітив» (Primitive art) застарів і до народного малярства не рекомендовано застосовувати.

Мистецтво маргіналів та психічно хворих — Outsider art, Art brut.

Кітч (Kitsch) як течії немає, тому можна казати про риси кітчу в народному малярстві або про прояви масового чи популярного мистецтва (Popular art).

Специфічно українськими є терміни:

Самодіяльне мистецтво (Amateur art) — творчість художників, які пишуть живопис заради задоволення у вільний від роботи час, наслідуючи професійних художників. Застосовується до мистецтва любителів, які навчалися у самодіяльних гуртках після 1945 року.

Народна картина (Folk painting) — провінційний, сільський станковий живопис, що відображає традиційний світогляд українців, звичаї, побут та має ремісничий характер.

Перспективи подальших досліджень у цьому напрямі полягають у визначенні та поглибленні категоріальної системи термінів з практично-наукової точки зору.

1. Григорій Ксьонз: виставковий та видавничий проект УЦНК «Музей Івана Гончара», видавництва «Родовід», Центру досліджень усної історії та культури: праці Григорія Ксьонза зі збірок Полтавського художнього музею, Музею Івана Гончара, Олександра Поліщука, Лідії Лихач. Редакція: О. Негода, А. Палагнюк. Київ: Родовід, 2005. 84 с.
2. Скульптура та ікона України. Історія врятування = Ukrainian Sculpture and Icons. A History of Their Rescue: кат. виставки із колекції Президента України Віктора Ющенка, а також П. Гончара, І. Гриніва, В. Козюка, В. Вовкуна та Л. Лихач. Пер. з англ. М. Скорупська, авт. дослідж. С. Білоконь та ін.; упоряд. Л. Лихач. Київ: Родовід, 2006. 160 с.: іл., табл.
3. Couleurs d'Ukraine: Peinture Sous Verre d'Anastasia Rak. Paris: Published by Museum National d'Histoire Naturelle, 1999. 48 p.
4. Велике і Величне: всеукр. міжмузейн. проект: каталог. Міністерство культури України, Нац. культурн.-мистец. та музейн. комплекс «Мистецький Арсенал»; керівник проекту Н. Заболотна; відп. ред. С. Савчук. Київ: Мистецький Арсенал, 2013. 367 с.: кольор. іл. Текст парал. укр., англ. З нагоди 1025-річчя хрещення Київської Русі.
5. Прес-реліз до виставкового проекту «Чисте мистецтво». 2017. Культурно-мистецький та музейний комплекс «Мистецький Арсенал»: офіц. веб-сайт.

- URL: <https://artarsenal.in.ua/vystavka/chyste-mystetstvo/> (дата звернення: 04.11.2020).
6. Шмагало Р. Божина і бузина української термінології мистецтва (до проблем методології). *Образотворче мистецтво*. 2014. № 4 (92). С. 110.
  7. Прокофьев В.Н. О трех уровнях в культуре Нового и Новейшего времени (К проблеме примитива в изобразительных искусствах). *Примитив и его место в художественной культуре Нового и Новейшего времени*: сборник. Москва: Наука, 1983. С. 6—28.
  8. Brodskaja N. *L'Art Naïf*. New York. USA, 2007. 199 p.
  9. Рылева А. О наивном. Москва: Академический Проект; Российский институт культурологии. 2005. 272 с.
  10. Гундорова Т.Г. *Кітч і література. Травестії*. Київ: Факт, 2008. 284 с.
  11. Канн Д. Чи справді наївне мистецтво таке вже наївне? 2014. *Український наїв ХХ ст.*: веб-сайт. URL: https://ukrainian-naive.com/publication/cahn_assey (дата звернення: 04.11.2020).
  12. Benedetti Joan M. Words, Words, Words: Folk Art Terminology — Why It (Still) Matters. *Art Documentacion*. 2000. Vol. 19. № 1. P. 14—21. The University of Chicago Press. USA.
  13. Власов В.Г. Примитивное искусство. Примитивы. *Новый энциклопедический словарь изобразительного искусства*: в 10-ти т. Санкт-Петербург: Азбука-Классика, 2007. Т. VII (П). С. 748—751.
  14. *Традиційне народне мистецтво, професіональне мистецтво, примітив. Творчість на границях типів художнього мислення*: кат. вист., присвяченої ІІ Гончарівським читанням. Упоряд. О. Клименко, В. Рак. Київ: Музей Івана Гончара, 1995. 20 с.
  15. Клименко О. До питання про термін «примітив». *Українська народна творчість в поняттях міжнародної термінології (примітив, фольклор, аматорство, наїв, кітч...)*. Колективне дослідження за матеріалами Других Гончарівських читань. Київ: Музей Івана Гончара, 1995. С. 14—15.
  16. Primitive art. *Art & Architecture Thesaurus® Online*. URL: https://www.getty.edu/vow/AATFullDisplay?find=primitive&logic=AND&note=&english=N&prev_page=1&subjectid=300056500/ (Last accessed: 04.11.2020).
  17. Russell Harper, John. Folk art. 2006. *The Canadian Encyclopedia*. URL: <http://www.thecanadianencyclopedia.ca/en/article/folk-art/> (Last accessed: 04.11.2020).
  18. Art brut. *Wikipedia*. URL: https://fr.wikipedia.org/wiki/Art_brut (Dernier accès: 04.11.2020).
  19. Définition d'art populaire. *Les Définitions*. URL: <https://lesdefinitions.fr/art-populaire> (Dernier accès: 04.11.2020).
  20. Popular art. *Art & Architecture Thesaurus® Online*. URL: https://www.getty.edu/vow/AATFullDisplay?find=Popular+art&logic=AND&note=&english=N&prev_page=1&subjectid=300311927 (Last accessed: 04.11.2020).
  21. Popular art. *Encyclopaedia Britannica online*. URL: <https://www.britannica.com/art/popular-art> (Last accessed: 04.11.2020).
  22. Self-taught artists. *Art & Architecture Thesaurus® Online*. URL: https://www.getty.edu/vow/AATFullDisplay?find=Self-taught+artist&logic=AND&note=&english=N&prev_page=1&subjectid=300257252 (Last accessed: 04.11.2020).
  23. Naive art. *Art & Architecture Thesaurus® Online*. URL: https://www.getty.edu/vow/AATFullDisplay?find=naive+art&logic=AND&note=&english=N&prev_page=1&subjectid=300263555 (Last accessed: 04.11.2020).
  24. Outsider art. *Art & Architecture Thesaurus® Online*. URL: https://www.getty.edu/vow/AATFullDisplay?find=outsider+art&logic=AND&note=&english=N&prev_page=1&subjectid=300056472 (Last accessed: 04.11.2020).
  25. Kitsch. *Art & Architecture Thesaurus® Online*. URL: https://www.getty.edu/vow/AATFullDisplay?find=kitsch&logic=AND&note=&english=N&prev_page=1&subjectid=300056181.
  26. Самодеятельное искусство. *Популярная художественная энциклопедия: Архитектура. Живопись. Скульптура. Графика. Декоративное искусство*. Ред. Полевой В.М., Маркузон В.Ф., Сарабянов Д.В., Синюков В.Д. Москва: Сов. Энцикл., 1986. Кн. II (М—Я). С. 214.
  27. Власов В.Г. Самодеятельное искусство. *Новый энциклопедический словарь изобразительного искусства*: в 10-ти т. Санкт-Петербург: Азбука-Классика, 2008. Т. VIII (Р). С. 503—504.
  28. Карпова Л.О. Культурно-просвітницька діяльність. *Історія української культури: у п'яти томах*. Київ: Наукова думка, 2013. Т. 5: Українська культура ХХ — початку ХХІ століть. Кн. 4: Проблеми функціонування, збереження і розвитку культури в Україні. С. 216—237.
  29. Власов В.Г. Дилетантизм. *Новый энциклопедический словарь изобразительного искусства*: в 10-ти т. Санкт-Петербург: Азбука-Классика, 2010. Т. III (Г—З). С. 440—442.

REFERENCES

- Nehoda, O., & Palahniuk, A. (Ed.). (2005). *Hryhorii Ksonz: exhibition and publishing project UTsNK «Muzei Ivana Honchara», «Rodovid» Publishing House, Tsentru doslidzhen usnoi istorii ta kultury*. Kyiv: Rodovid [in Ukrainian].
- Bilokon, S., Mozdyr, M., & Sidor, O. (2006). *Ukrainian Sculpture and Icone. A History of Their Rescue*. Exhibition catalog. Kyiv: Rodovid [in Ukrainian].
- (1999). *Colors of Ukraine: Painting Under Glass by Anastasia Rak*. Published by National Museum of Natural History. Paris [in French].
- Zabolotna, N., & Savchuk, S. (Ed.). (2013). *Velyke i Velychne: All-Ukrainian inter museum project*. Catalog. Kyiv: Mystetskyi Arsenal [in Ukrainian].

- (2017). Press release for the exhibition project «Chyste mystetstvo». *Cultural, artistic and museum complex «Mystetskyi Arsenal»*. Retrieved from: <https://artarsenal.in.ua/vystavka/chyste-mystetstvo/> (Last accessed 4.11.2020) [in Ukrainian].
- Shmagalo, R. (2014). Bozhyna and buzyna Ukrainian art terminology (to the problems of methodology). *Obrazotvorche mystetstvo*, 4 (92), 110 [in Ukrainian].
- Prokofiev, V.N. (1983). About three levels in the culture of the New and Modern times (On the problem of primitive in the visual arts). *Primitive and its place in the artistic culture of the New and Modern times* (Pp. 6—28). Moscow: Nauka [in Russian].
- Brodskaiia, N. (2007). *Naïve Art*. New York. USA [in French].
- Ryleva, A. (2005). *About the naive* Moscow: Akademicheskii Proekt; Rossiiskii institut kulturologii [in Russian].
- Gundorova, T.G. (2008). *Kitsch and literature. Travesty*. Kyiv: Fact [in Ukrainian].
- Kann, J. (2014). Is naive art really so naive? *20-th — century Ukrainian Naive Art*. Retrieved from: https://ukrainian-naive.com/publication/cahn_assey (Last accessed 4.11.2020) [in Ukrainian].
- Benedetti, Joan M. (2000). Words, Words, Words: Folk Art Terminology — Why It (Still) Matters. *Art Documentation*, 1 (Vol. 19, pp. 14—21). The University of Chicago Press. USA.
- Vlasov, V.G. (2007). Primitive art. Primitives. *New Encyclopedic Dictionary of Fine Arts: in 10 vol. (Vol. 7 (П), pp. 748—751)*. St. Petersburg: Azbuka-klassika [in Russian].
- (1995). Traditional folk art, professional art, primitive. *Creativity on the borders of types of artistic thinking: Catalog of the exhibition dedicated of Second Honchar memorial conference*. Kyiv: Ivan Honchar Museum [in Ukrainian].
- Klimenko, O. (1995). On the question of the term «primitive». *Ukrainian folk art in terms of international terminology (primitive, folklore, amateurism, naive, kitsch ...)*. Collective researches after the reports of Second Ivan Honchar memorial conference (Pp. 14—15). Kyiv: Ivan Honchar Museum [in Ukrainian].
- Primitive art. *Art & Architecture Thesaurus® Online*. Retrieved from: https://www.getty.edu/vow/AATFullDisplay?find=primitive&logic=AND&note=&english=N&prev_page=1&subjectid=300056500/ (Last accessed 4.11.2020).
- Russell Harper, John. (2006). Folk art. *The Canadian Encyclopedia*. Retrieved from: <http://www.thecanadianencyclopedia.ca/en/article/folk-art/> (Last accessed 4.11.2020).
- Art brut. *Wikipedia*. Retrieved from: https://fr.wikipedia.org/wiki/Art_brut (Last accessed 4.11.2020) [in French].
- Definition of folk art. *The definitions*. Retrieved from: <https://lesdefinitions.fr/art-populaire> (Last accessed 4.11.2020) [in French].
- Popular art. (2020). *Art & Architecture Thesaurus® Online*. Retrieved from: https://www.getty.edu/vow/AATFullDisplay?find=Popular+art&logic=AND&note=&english=N&prev_page=1&subjectid=300311927 (Last accessed 4.11.2020).
- Popular art. *Encyclopaedia Britannica online*. Retrieved from: <https://www.britannica.com/art/popular-art> (Last accessed 4.11.2020).
- Self-taught artists. *Art & Architecture Thesaurus® Online*. Retrieved from: https://www.getty.edu/vow/AATFullDisplay?find=Self-taught+artist&logic=AND&note=&english=N&prev_page=1&subjectid=300257252 (Last accessed 4.11.2020).
- Naive art. *Art & Architecture Thesaurus® Online*. Retrieved from: https://www.getty.edu/vow/AATFullDisplay?find=naive+art&logic=AND&note=&english=N&prev_page=1&subjectid=300263555 (Last accessed 4.11.2020).
- Outsider art. *Art & Architecture Thesaurus® Online*. Retrieved from: https://www.getty.edu/vow/AATFullDisplay?find=outsider+art&logic=AND&note=&english=N&prev_page=1&subjectid=300056472 (Last accessed 4.11.2020).
- Kitsch. *Art & Architecture Thesaurus® Online*. Retrieved from: https://www.getty.edu/vow/AATFullDisplay?find=kitsch&logic=AND&note=&english=N&prev_page=1&subjectid=300056181 (Last accessed 4.11.2020).
- Polevoy, V.M., Markuzon, V.F., Sarabyanov, D.V., & Sinyukov, V.D. (Ed.). (1986). Amateur art. *Popular art encyclopedia: Architecture. Painting. Sculpture. Graphic arts. Decorative arts* (Book II, p. 214). Moscow: Soviet Encyclopedia [in Russian].
- Vlasov, V.G. (2008). Amateur art. *New Encyclopedic Dictionary of Fine Arts: in 10 vol. (Vol. 8, pp. 503—504)*. St. Petersburg: Azbuka-klassika [in Russian].
- Karpova, L.O. (2013). Cultural and educational activities. *History of Ukrainian culture* (Vol. 5, book 4, pp. 216—237). Kyiv: Naukova dumka [in Ukrainian].
- Vlasov, V.G. (2010). Dilettantism. *New Encyclopedic Dictionary of Fine Arts: in 10 vol. (Vol. 3, pp. 440—442)*. St. Petersburg: Azbuka-klassika [in Russian].